

Teczka Rodzica
Dziecka Martwo Urodzonego

Spis treści

Dwa warianty organizacji pogrzebu dziecka poronionego samoistnie i martwo urodzonego	3
Karta zgonu	6
Wniosek o wydanie karty zgonu dla celów pochówku	10
Karta martwego urodzenia.....	12
Niekorzystne zakończenie ciąży – Rekomendacje postępowania z pacjentkami dla personelu medycznego oddziałów położniczo-ginekologicznych województwa mazowieckiego	14
Standardy postępowania medycznego przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych w dziedzinie położnictwa i ginekologii, z zakresu okołoporodowej opieki położniczo-ginekologicznej, sprawowanej nad pacjentką w okresie ciąży, porodu, porożu, w przypadkach występowania określonych powikłań oraz opieki nad pacjentką w sytuacji niepowodzeń położniczych	23
Obrzędy pogrzebu dziecka nieochrzczonego na podstawie <i>Obrzędów pogrzebu dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich</i>	26
Formularz mszy na pogrzeb dziecka nieochrzczonego nr 42 na podstawie <i>Mszału rzymskiego dla diecezji polskich</i>	46

**Dwa warianty organizacji pogrzebu
dziecka poronionego samoistnie i martwo urodzonego**

Pogrzeb dziecka poronionego samoistnie i martwo urodzonego	
W dokumentacji koniecznej do wyprawienia pogrzebu i aktach stanu cywilnego poronienie samoistne traktowane jest jako martwe urodzenie	
Gdy płeć dziecka jest znana bądź ustalona w badaniu genetycznym (badanie nie jest refundowane)	Gdy płeć dziecka pozostaje nieznaną i rodzice odpowiadają od jej ustalenia w badaniu genetycznym
<u>Osoby uprawnione do organizacji pogrzebu:</u> <ul style="list-style-type: none"> • najbliższa rodzina: krewni wstępni, krewni poboczni • każda osoba, która się do tego dobrowolnie zobowiąże 	<u>Osoby uprawnione do organizacji pogrzebu:</u> <ul style="list-style-type: none"> • najbliższa rodzina: krewni wstępni, krewni poboczni • każda osoba, która się do tego dobrowolnie zobowiąże
<u>Rejestracja martwego urodzenia</u> w Urzędzie Stanu Cywilnego jest obowiązkowa	<u>Rejestracja martwego urodzenia</u> w Urzędzie Stanu Cywilnego nie jest wymagana
<u>Uprawnienia socjalne rodziców:</u> <ul style="list-style-type: none"> • zasiłek macierzyński (56 dni) • urlop macierzyński • zasiłek pogrzebowy 	<u>Uprawnienia socjalne rodziców:</u> <ul style="list-style-type: none"> • rodzice nie otrzymują żadnej pomocy socjalnej • koszty pogrzebu rodzice ponoszą we własnym zakresie
<u>Wymagane dokumenty:</u> <ul style="list-style-type: none"> • karta zgonu • karta martwego urodzenia • akt urodzenia dziecka z adnotacją o martwym urodzeniu Kartę martwego urodzenia i kartę zgonu szpital sporządza z urzędu.	<u>Wymagane dokumenty:</u> <ul style="list-style-type: none"> • karta zgonu dla celów pochówku w części przeznaczonej dla administracji cmentarza Rodzice są zobowiązani do złożenia wniosku o wydanie karty zgonu.
<u>Lekarze uprawnieni do wydania karty zgonu i karty martwego urodzenia:</u> <ul style="list-style-type: none"> • lekarz oddziału szpitalnego • lekarz pogotowia ratunkowego • lekarz podstawowej opieki zdrowotnej • lekarz, który w ciągu ostatnich 30 dni udzielał ciężarnej świadczeń medycznych 	<u>Lekarze uprawnieni do wydania karty zgonu :</u> <ul style="list-style-type: none"> • lekarz oddziału szpitalnego • lekarz pogotowia ratunkowego • lekarz podstawowej opieki zdrowotnej • lekarz, który w ciągu ostatnich 30 dni udzielał ciężarnej świadczeń medycznych.
<u>Etapy organizacji pogrzebu:</u> <ol style="list-style-type: none"> 1. Szpital: <ul style="list-style-type: none"> • uzyskanie karty martwego urodzenia • uzyskanie karty zgonu w trzech częściach przeznaczonych do rejestracji zgonu, statystyki publicznej i dla administracji cmentarza • karta martwego urodzenia winna zostać przekazana do USC w terminie jednego dnia od dnia jej sporządzenia 	<u>Etapy organizacji pogrzebu:</u> <ol style="list-style-type: none"> 1. Szpital: <ul style="list-style-type: none"> • złożenie wniosku o wydanie karty zgonu w części przeznaczonej dla administracji cmentarza • uzyskanie zwolnienia poszpitalnego dla roniącej matki, • uzyskanie karty zgonu. 2. Wybór firmy pogrzebowej

<p>2. Urząd Stanu Cywilnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonanie pisemnego zgłoszenia urodzenia dziecka w formie protokołu w terminie trzech dni od dnia sporządzenia karty martwego urodzenia • sporządzenie aktu urodzenia dziecka z adnotacją „dziecko martwo urodzone” na podstawie protokołu zgłoszenia i karty martwego urodzenia • uzyskanie potwierdzenia rejestracji martwego urodzenia na karcie zgonu w części przeznaczonej dla administracji cmentarza (nie jest wymagane) <p>3. Wybór firmy pogrzebowej.</p> <p>4. Odebranie ciała dziecka ze szpitalnego prosektorium przez firmę pogrzebową</p> <p>5. Administracja cmentarza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie aktu urodzenia dziecka i karty zgonu – część przeznaczona dla administracji cmentarza • ustalenie daty pogrzebu i miejsca złożenia zwłok <p>6. Kancelaria kościoła parafialnego lub rektoralnego cmentarza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie aktu urodzenia dziecka • ustalenie daty i formy pogrzebu <p>7. Przygotowanie ciała dziecka do pogrzebu</p> <p>8. Liturgia pogrzebowa</p> <p>9. Złożenie wniosków w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych o wypłatę zasiłku pogrzebowego i macierzyńskiego</p> <p>10. Złożenie wniosku o udzielenie urlopu macierzyńskiego w zakładzie pracy matki</p>	<p>3. Odebranie ciała dziecka ze szpitalnego prosektorium przez firmę pogrzebową</p> <p>4. Kancelaria kościoła parafialnego lub rektoralnego cmentarza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie karty zgonu dziecka • ustalenie daty i formy pogrzebu <p>5. Administracja cmentarza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie karty zgonu dziecka • ustalenie daty pogrzebu i miejsca złożenia zwłok <p>6. Przygotowanie ciała dziecka do pogrzebu.</p> <p>7. Liturgia pogrzebowa</p>
<p><u>Liturgia pogrzebowa:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • pierwsza w forma - trzy stacje: w domu, w kościele i przy grobie • druga forma – dwie stacje: w kaplicy cmentarnej lub w domu przedpogrzebowym oraz przy grobie • trzecia forma – jedna stacja: w kaplicy cmentarnej, domu przedpogrzebowym, domu rodzinnym lub w kościele • jeżeli przewiduje się stację w kaplicy lub kościele, to celebrować się mszę świętą pogrzebową dziecka zmarłego bez chrztu lub liturgię słowa wraz z obrzędem ostatniego pożegnania • mszę świętą pogrzebową można sprawować w innym czasie bez obecności ciała dziecka <p style="text-align: center;"><u>Katolicki pogrzeb dziecka zmarłego bez chrztu nie jest znana przez soborem watykańskim II praktyka pokropku, lecz liturgia pogrzebowa.</u></p>	

Karta zgonu

Załącznik do rozporządzenia Ministra Zdrowia
z dnia 11 lutego 2015 r. (poz. ...)

Wzór
Karta zgonu

Nazwa podmiotu wykonującego działalność leczniczą*	Część przeznaczona do zarejestrowania zgonu	Karta dotyczy osoby zmarłej**				
		<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; text-align: center;">1</td> <td>dziecka do roku</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">2</td> <td>innej osoby</td> </tr> </table>	1	dziecka do roku	2	innej osoby
1	dziecka do roku					
2	innej osoby					

1. Nazwisko osoby zmarłej

2. Nazwisko rodowe osoby zmarłej

3. Imię (imiona) osoby zmarłej

4. Nr PESEL osoby zmarłej

5. Rodzaj i nr dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby zmarłej***

6. Data i godzina zgonu**** rok   dzień   m-c   godz.   min

albo data i godzina znalezienia zwłok**** rok   dzień   m-c   godz.   min

7. Data urodzenia osoby zmarłej**** rok   dzień   m-c   godz.   min

w poz. 7 godz. i min oraz poz. 10–15 wypełniać tylko dla dziecka w wieku do roku

8. Płeć osoby zmarłej**	1	mezczyzna
	2	kobieta

10. Dziecko pochodzilo z porodu**	1	pojedynczego
	2	bliźniaczego
	3	trojaczego
	4	czworaczego
	5	pięcioraczego
	6	sześcioraczego i więcej

9. Miejsce zgonu osoby zmarłej**	1	szpital
	2	podmiot leczniczy wykonujący działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne inny niż szpital
	3	dom
	4	inne

11. Które dziecko z kolejno urodzonych przez matkę*****

12. Ciężar dziecka przy urodzeniu w gramach*****

13. Długość dziecka przy urodzeniu w centymetrach*****

14. Okres trwania ciąży w tygodniach*****

15. Punkty w skali Apgar*****

16. Miejsce urodzenia osoby zmarłej

17. Miejsce zgonu albo
miejsce znalezienia zwłok (miejscowość)

18. Informacje o przyczynach zgonu, osobie i sposobie stwierdzenia przyczyny zgonu

1) przyczyna zgonu bezpośrednia – opis słowny wraz z kodem ICD-10

<p>.....</p> <p>.....</p>	<p>w tym przybliżony odstęp między wystąpieniem przyczyny a zgonem (lata, miesiące, godziny)</p> <p>.....</p>
---------------------------	---

2) przyczyna zgonu wtórna albo w przypadku zgonu w wyniku urazu lub zatrucia – opis słowny wraz z kodem ICD-10	w tym przybliżony odstęp między wystąpieniem przyczyny a zgonem (lata, miesiące, godziny)
.....	.....
3) przyczyna zgonu wyjściowa (pierwotna) albo zewnętrzna przyczyna urazu lub zatrucia – opis słowny wraz z kodem ICD-10	w tym przybliżony odstęp między wystąpieniem przyczyny a zgonem (lata, miesiące, godziny)
.....	.....

4) inne istotne okoliczności przyczyniające się do zgonu, ale niezwiązane z chorobą ani stanem ją powodującym wraz z kodem ICD-10

.....

18a. Przyczyna zgonu: zgon z powodu choroby zakaźnej, o której mowa w art. 9 ust. 3 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych **

1	tak
2	nie

18b. Informacje o osobie stwierdzającej przyczynę zgonu

.....

18c. Czy była przeprowadzona sekcja zwłok lub inne badania post mortem? **	1	tak	18d. Czy przyczyna zgonu podana powyżej uwzględnia wyniki sekcji zwłok? **	1	tak
	2	nie		2	nie

.....
imię (imiona) i nazwisko osoby sporządzającej kartę zgonu oraz jej podpis

rok [ ] [ ] [ ] [ ] dzień [ ] [ ] m-c [ ] [ ]

Zarejestrowanie zgonu/zgłoszenie zgonu¹⁾

Nazwa urzędu stanu cywilnego

19. Wykształcenie osoby zmarłej**		20. Miejsce zamieszkania osoby zmarłej	
1	wyższe	5	gimnazjalne
2	policealne	6	podstawowe
3	średnie	7	niepełne podstawowe
4	zasadnicze zawodowe	8	nieustalone
		MIEJSCA	województwa
			gminy
			miejscowości
20a. Okres przebywania osoby zmarłej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze gminy			

rok [ ] [ ] [ ] [ ] dzień [ ] [ ] m-c [ ] [ ]

Oznaczenie aktu zgonu

.....
podpis kierownika urzędu stanu cywilnego

¹⁾ Nie jest wymagane w przypadku dziecka martwo urodzonego.

Wniosek o wydanie karty zgonu dla celów pochówku

WZÓR

miejsowość i data

Imię i nazwisko
(adres)

Ordynator
Oddział.....
Szpitala.....
(adres)

**Wniosek o wydanie karty zgonu w celu pochowania zwłok
w części przeznaczonej dla administracji cmentarza**

Działając na podstawie art. 1 ust. 2 Ustawy z dnia 26 maja 2011 roku o zmianie ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. 2011 nr 144 poz. 853), art. 10 ust. 1 i art. 11 ust. 5a Ustawy z dnia 31 stycznia 1959 roku o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U. 1959 nr 11 poz. 62), par. 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2006 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (Dz.U. 2007 nr 1 poz. 10), wnoszę o bezzwłoczne sporządzenie karty zgonu w części przeznaczonej dla administracji cmentarza oraz wydanie zwłok w celu pochówku mojego dziecka poronionego samoistnie (martwo urodzonego) w szpitalu..... w dniu.....

Z poważaniem,

Karta martwego urodzenia

WZÓR

Nazwa podmiotu leczniczego przekazującego kartę

.....
Adres

.....
Tel., fax.

.....
NIP, REGON

Karta martwego urodzenia

1. **Zaświadcza się, że** .....
imię (imiona)

.....
nazwisko nazwisko rodowe

2. **Urodzona: rok** ..... **m-c** ..... **dzień** ..... **w** .....

.....
Numer PESEL*

3. **Urodziła w roku:** ..... **mc.** ..... **dniu** ..... **godz.** ..... **min.** .....

4. **Miejsce urodzenia** .....

5. **Płeć:** męska żeńska

6. **Zgon nastąpił:** przed porodem
 w czasie porodu
 nie ustalono

7. **Przyczyna zgonu:**
.....
(jeżeli została stwierdzona)

.....
miejscowość, data

.....
podpis osoby upoważnionej

* w przypadku braku numeru PESEL wpisać rodzaj i numer dokumentu stwierdzającego tożsamość

**Niekorzystne zakończenie ciąży – Rekomendacje postępowania
z pacjentkami dla personelu medycznego oddziałów położniczo-
ginekologicznych województwa mazowieckiego**

Mazowiecki Urząd Wojewódzki, Warszawa 2015–2016

Wskazówki dla personelu medycznego

1. O czym trzeba pamiętać podczas udzielania informacji

Procedura dotyczy pacjentek, które już zostały powiadomione o niekorzystnym zakończeniu swojej ciąży. Wypełnienie ankiety oraz udzielanie informacji powinno być prowadzone przez osobę, która sprawuje bezpośrednią opiekę nad pacjentką i która zna jej sytuację zdrowotną. Ankieta powinna być wypełniona w momencie przyjęcia do oddziału (lub zaistnienia zdarzenia podczas hospitalizacji). Proszę pamiętać, że pytania nr 6–9 mogą być zadawane kobietom, które wyraziły chęć pożegnania z dzieckiem. Wypełniona ankieta powinna być dołączona do dokumentacji medycznej pacjentki.

Procedurą powinny być objęte pacjentki, u których:

- doszło do wewnątrzmacicznego obumarcia płodu,
- istnieje duże prawdopodobieństwo, że dziecko nie będzie zdolne do życia,
- zgodnie z obecną wiedzą medyczną jest wysoce prawdopodobne, że nie uda się uratować życia dziecka,
- potwierdzono obecność wad u dziecka w badaniu genetycznym, ultrasonograficznym lub wady uwidoczniły się w przebiegu zdarzenia,
- do straty dziecka doszło przed lub w trakcie hospitalizacji.

Procedurą nie należy obejmować pacjentek w następujących sytuacjach medycznych: nie doszło do rozwoju zarodka (puste jajo płodowe), bardzo wczesna ciąża bez stwierdzonego zarodka, resztki po poronieniu, ciąża ektopowa bez stwierdzonego zarodka itp.

W miarę możliwości organizacyjnych szpitala nie należy umieszczać pacjentek, które utraciły ciążę, z pacjentkami, które szczęśliwie urodziły.

Po usłyszeniu poszczególnych pytań pacjentka nie musi od razu podejmować decyzji, a jeśli ją podejmie – nie musi być ona ostateczna. Gdy udzieli odpowiedzi negatywnych na pytania wstępne, należy jej przekazać, że może zmienić zdanie i poinformować o tym personel medyczny (położną, lekarza, psychologa, sekretarkę medyczną) bezpośrednio lub przez osobę bliską. Po stracie starszej ciąży niezbędne jest ponowienie pytania o pożegnanie z dzieckiem po poronieniu/porodzie oraz pytanie, czy pojawiła się laktacja (jeśli tak – podjęcie odpowiednich działań). Na pytania nr 8 i 9 najlepiej odpowiedzieć od razu. Jeśli nie znasz odpowiedzi na zadane przez pacjentkę pytanie, zapewnij udzielenie jej przez właściwy personel.

2. Warunki pożegnania

Nawet jeśli tylko jedno z rodziców pragnie uczestniczyć w pożegnaniu, należy to umożliwić. Warto zarezerwować na nie około 2 godzin, ale czas należy elastycznie dostosować do potrzeb rodziny. Całe spotkanie powinno przebiegać w atmosferze intymności, troski i zrozumienia.

Najlepiej, aby pożegnanie miało miejsce w indywidualnej sali, w której przebywa/urodziła pacjentka. Można, zgodnie z jej wolą, poprosić o obecność rodziny lub bliskich jej osób. Jeżeli pacjentka przebywa w sali wieloosobowej, na czas pożegnania należy zapewnić rodzinie intymność – pojedynczą salę lub – w wyjątkowych sytuacjach, gdy takim miejscem nie dysponujemy – pożegnanie powinno mieć miejsce w wydzielonej części sali (np. osłoniętej parawanem). Należy również umożliwić obecność osób bliskich. Jeśli pacjentka wyraża taką potrzebę, może towarzyszyć jej ktoś z personelu (psycholog, lekarz, położna/pielęgniarka, kapłan, pracownik socjalny).

Dziecko powinno być odpowiednio przygotowane – ubrane, zawinięte w pieluski/kocyk. Deformacje powinny być osłonięte. Pacjentka ma prawo obejrzeć dziecko. Pacjentka (rodziny, bliscy) może wykonać zdjęcia, a jeśli wyraża taką potrzebę, personel powinien pomóc w zabezpieczeniu innych pamiątek (odcisk stopy, opaska identyfikacyjna, zdjęcie USG znajdujące się w dokumentacji itp.). W przypadku wczesnej ciąży możliwość oglądania należy uzależnić od sytuacji.

3. Płeć dziecka

Udzielając pacjentce informacji, należy mieć na uwadze pewne ograniczenia związane z zaawansowaniem ciąży. Po 15–16 tygodniu ciąży, poza wyjątkowymi sytuacjami, można określić płeć dziecka. We wczesnej ciąży nie zawsze istnieje możliwość uwidocznienia tkanek płodu i proponowanie oglądania ich w takiej sytuacji nie jest wskazane. Również może nie być możliwe określenie płci dziecka. Wówczas, jeśli pacjentka pragnie poznać płeć nienarodzonego dziecka, należy odpowiednio wcześniej poinformować ją o możliwości wykonania badania genetycznego na jej koszt. Tkanki powinny być właściwie zabezpieczone przez szpital. Materiał biologiczny do badań genetycznych powinien być pobrany przez lekarza lub położną, umieszczony w jałowym pojemniku i zalany jałową solą fizjologiczną. Zabezpieczony materiał powinien jak najszybciej dotrzeć do placówki wykonującej badanie. Pacjentka wypełnia i podpisuje: formularze dotyczące poronienia, zgodę na badania i druk zlecenia obowiązujący w danym laboratorium (zwykle do pobrania ze strony www). Sposób dostarczenia materiału powinien zostać uzgodniony między szpitalem, rodziną i placówką. Wykonanie badania genetycznego materiału z poronienia nie jest refundowane

przez NFZ i nie wymaga skierowania od lekarza. Koszt ponosi pacjentka. Czas oczekiwania na wyniki wynosi około 2 tygodni.

Informacja o płci dziecka umożliwia szpitalowi wypełnienie karty martwego urodzenia. Na podstawie tej karty urząd stanu cywilnego sporządza akt urodzenia z adnotacją, że dziecko urodziło się martwe. Akt urodzenia jest niezbędny do otrzymania zasiłku pogrzebowego. Warto wiedzieć, że niezależnie od czasu trwania ciąży, możliwe jest pochowanie dziecka martwo urodzonego, dla którego – wobec nieustalenia płci – nie sporządzono aktu urodzenia. W takim przypadku szpital wydaje kartę zgonu, która uzupełnia jedynie w części przeznaczony dla administracji cmentarza. Prawo do pochówku określa ustawa o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

4. Etapy żałoby

Sprawując opiekę nad osobą, która przeżywa stratę kogoś bliskiego, warto wiedzieć więcej na temat żałoby. Jest to proces psychiczny, który przebiega w sposób bardzo indywidualny. Składa się z kilku etapów trwających około 6–12 miesięcy, czasem nawet do dwóch lat.

– **Pierwszy etap** – trudno jest zaakceptować sytuację, jaką jest śmierć ukochanej osoby czy oczekiwanego dziecka. Pojawić się mogą: odrętwienie, szok, trudności z wyrażaniem uczuć, niepokonane wybuchy płaczu itp.

– **Drugi etap** – tęsknota i żal, które wiążą się z uczuciem pustki, brakiem ukochanego dziecka, tęsknotą za nim czy też za marzeniami z nim związanymi.

– **Trzeci etap** – dezorganizacja. Osoba doświadcza poczucia beznadziejności, trudno jej się zaangażować w jakiegokolwiek działania. Doświadcza lęku i irracjonalnego wrażenia, że to wszystko jest jakąś przypadkową omyłką, że to zły sen. Nic nie przynosi radości. Faza druga i trzecia mogą się przez jakiś czas przenikać.

– **Ostatni etap** – reorganizacja. Wiąże się z odzyskaniem kontroli nad własnym życiem, akceptacją straty ukochanej osoby z jednoczesną możliwością utrzymywania o niej wspomnień.

Na każdym etapie żałoby niezbędne jest wsparcie bliskich, rodziny, przyjaciół, personelu medycznego. Jeśli to nie wystarcza i doświadczane emocje uniemożliwiają codzienne funkcjonowanie, dezorganizując różne sfery życia, powinno się skorzystać z profesjonalnej pomocy psychologa, psychoterapeuty lub lekarza psychiatry.

5. Pomoc psychologiczna

Pacjentce w przypadku niepowodzenia położniczego zapewnia się szczególną pomoc. Polega ona m.in. na tym, że po przekazaniu informacji o zdarzeniu należy umożliwić pacjentce pomoc psychologiczną i wsparcie dla osób bliskich zgodnie z jej życzeniem.

Należy poinformować pacjentkę przy wyjściu ze szpitala, że ma prawo do skorzystania ze świadczeń poradni zdrowia psychicznego. Skierowanie do psychologa lub psychoterapeuty wystawia lekarz, wpisując rozpoznanie, np.: F43.2 (zaburzenia adaptacyjne) lub F32 (zaburzenia depresyjne). Pomoc psychologiczna przysługuje także bliskim jej osobom. Wykaz placówek, które mają podpisane umowy z NFZ, dostępny jest na stronie Mazowieckiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ: www.nfz-warszawa.pl.

Pacjentka powinna otrzymać też informację, że istnieją grupy wsparcia dla rodziców w żałobie, organizowane najczęściej przy hospicjach dziecięcych. Kontakty można znaleźć w Internecie.

6. Informacje, które mogą być istotne dla pacjentki

– W przypadku pytań dotyczących **kolejnych ciąż** warto pamiętać, że minimalna przerwa powinna wynosić: 3 miesiące po poronieniu wczesnym, 6 miesięcy po poronieniu późnym, około rok po porodzie przedwczesnym lub po porodzie drogami natury w ciąży donoszonej, około 1,5 roku po cięciu cesarskim. Czas ten warto wykorzystać na przygotowanie do kolejnej ciąży, w tym wykonanie badań mogących zmniejszyć ryzyko kolejnej straty.

– **Ochrzczyć** można tylko dziecko żywe.

– Symboliczny **pochówek** jest możliwy również, gdy tkanki dziecka nie są kompletne (ale nie dotyczy zmienionej ciążowo błony śluzowej jamy macicy).

– Na cmentarzach w wielu miastach (z inicjatywy parafii/diecezji, władz samorządowych i rodziców) powstają miejsca zbiorowego pochówku dzieci martwo urodzonych, których rodzice nie odebrali ze szpitala.

– Pacjentce mogą przysługiwać świadczenia wynikające z kodeksu pracy, np. urlop macierzyński, ponadto ma możliwość uzyskania zasiłku macierzyńskiego i zasiłku pogrzebowego. Więcej informacji o warunkach uzyska w oddziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Jeśli towarzyszysz osobom, które utraciły dziecko

– Pozwól im na wyrażanie uczuć, słuchaj i nie osądzaj.

– Bądź obecny i pamiętaj, że towarzyszenie w milczeniu często jest cenniejsze niż słowa pociechy, które w sytuacji śmierci dziecka wydają się błahe.

– Podziel się swoimi uczuciami, ale nie umniejszaj ich przeżyć, opowiadając o swoich lub cudzych doświadczeniach związanych ze śmiercią.

– Nie udzielaj rad, nie zacieraj śladów istnienia dziecka (nie chowaj ubrań, dziecięcych sprzętów itp.), nie odwracaj uwagi od śmierci dziecka.

– Bądź pomocny w czynnościach dnia codziennego (przygotuj jedzenie, posprzątaj, pomóż załatwić formalności urzędowe), ale nie wyręczaj całkowicie.

– Szanuj decyzję matki/rodziców co do sposobu pożegnania dziecka (również symbolicznie).

– Nie krytykuj woli matki/rodziców.

Koniecznien zapoznaj się z *Informacjami dla pacjentki i jej bliskich*. Przekaż wydruk właściwym osobom.

Informacje dla pacjentki i jej bliskich

Śmierć jest częścią życia każdego z nas, ale na co dzień trudno nam o niej mówić, a nawet myśleć, zwłaszcza jeśli dotyczy dziecka. Utrata bliskiej osoby jest najtrudniejszym doświadczeniem, jakiego doznajemy w życiu. Gdy umiera dziecko, świat jego rodziców zmienia się. Nie ma znaczenia, czy miało ono kilka tygodni, czy miesięcy, czy zmarło w łonie matki, czy tuż po narodzinach. Nie jest również ważna przyczyna.

Odczucia rodziców po utracie dziecka są podobne. Rozpadają się marzenia, plany, nadzieje pokładane w maleństwie. Uczucie pustki, żal, złość, poczucie niesprawiedliwości i doznanej krzywdy są naturalną reakcją. Pozwól sobie na przeżywanie żałoby.

Możesz poprosić personel o informacje dotyczące możliwości pożegnania się z dzieckiem oraz o zabezpieczenie pamiątek po nim. Zapytaj, jakie prawa przysługują Ci w związku ze stratą dziecka. Pamiętaj, że nikt dokładnie nie wie, co czujesz, ale wiele osób jest w stanie wyobrazić sobie, co może znaczyć śmierć dziecka. Może pomoże Ci obecność kogoś bliskiego, psychologa czy osoby duchownej. Powiedz o tym opiekującemu się Tobą personelowi medycznemu.

Nie bój się okazywać swoich uczuć. Śmierć dziecka jest jednym z najcięższych doświadczeń, z jakimi będziesz musiała nauczyć się żyć. Nie można o tym zapomnieć, zając się pracą, zastąpić zmarłego dziecka innym. To po prostu trzeba przeżyć. Nikt nie jest też w stanie odpowiedzieć na pytanie „dlaczego mnie to spotkało?” lub „czy można było temu zapobiec?”. Możesz szukać informacji w internecie, wpisując w wyszukiwarkach hasła „poronienie”, „dlaczego”, „dzień dziecka utraconego”.

1. Etapy żałoby

Żałoba to proces psychiczny, który przebiega w sposób bardzo indywidualny. Składa się z kilku etapów trwających około 6–12 miesięcy, czasem nawet do dwóch lat.

– **Pierwszy etap** – trudno jest zaakceptować sytuację, jaką jest śmierć ukochanej osoby czy oczekiwanego dziecka. Pojawić się mogą: odrętwienie, szok, trudności z wyrażaniem uczuć, niepoahamowane wybuchy płaczu itp.

– **Drugi etap** – tęsknota i żal, które wiążą się z uczuciem pustki, brakiem ukochanego dziecka, tęsknotą za nim czy też za marzeniami z nim związanymi.

– **Trzeci etap** – dezorganizacja. Osoba doświadcza poczucia beznadziejności, trudno jej się zaangażować w jakiegokolwiek działania. Doświadcza lęku i irracjonalnego wrażenia, że to wszystko jest jakąś przypadkową omyłką, że to zły sen. Nic nie przynosi radości.

Faza druga i trzecia mogą się przez jakiś czas przenikać.

– **Ostatni etap** – reorganizacja. Wiąże się z odzyskaniem kontroli nad własnym życiem, akceptacją straty ukochanej osoby z jednoczesną możliwością utrzymywania o niej wspomnień.

Na każdym etapie żałoby niezbędne jest wsparcie bliskich, rodziny, przyjaciół, personelu medycznego. Jeśli to nie wystarcza i doświadczane emocje uniemożliwiają codzienne funkcjonowanie, dezorganizując różne sfery życia, powinno się skorzystać z profesjonalnej pomocy psychologa, psychoterapeuty lub lekarza psychiatry.

1. Powinnaś otrzymać skierowanie do psychologa lub psychoterapeuty w poradni zdrowia psychicznego.

2. Wykaz placówek, które mają podpisane umowy z NFZ dostępny jest na stronie Mazowieckiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ: www.nfz-warszawa.pl.

3. Grupy wsparcia dla rodziców w żałobie organizowane są najczęściej przy hospicjach dziecięcych. Dane kontaktowe do nich można znaleźć w internecie.

2. Jeśli towarzyszysz osobom, które utraciły dziecko

– Pozwól im na wyrażanie uczuć, słuchaj i nie osądźaj.

– Bądź obecny i pamiętaj, że towarzyszenie w milczeniu często jest cenniejsze niż słowa pociechy, które w sytuacji śmierci dziecka wydają się błahe.

– Podziel się swoimi uczuciami, ale nie umniejszaj ich przeżyć, opowiadając o swoich lub cudzych doświadczeniach związanych ze śmiercią.

– Nie udzielaj rad, nie zacieraj śladów istnienia dziecka (nie chowaj ubrań, dziecięcych sprzętów itp.), nie odwracaj uwagi od śmierci dziecka.

– Bądź pomocny w czynnościach dnia codziennego (przygotuj jedzenie, posprzątaj, pomóż załatwić formalności urzędowe), ale nie wyręczaj całkowicie.

– Szanuj decyzję matki/rodziców co do sposobu pożegnania dziecka (również symbolicznie).

– Nie krytykuj woli matki/rodziców.

3. Informacje, które mogą być istotne

– Jeśli możliwe jest określenie płci Twojego dziecka, szpital wystawia kartę martwego urodzenia, która przekazuje do urzędu stanu cywilnego (USC). Wówczas musisz udać się do USC w celu zgłoszenia dziecka i otrzymasz **akt urodzenia** z adnotacją o martwym urodzeniu. Szpital na Twój wniosek wypełni także kartę zgonu, która jest niezbędna do dokonania pochówku.

– **Określenie płci dziecka** jest możliwe po 15–16 tygodniu ciąży (poza wyjątkowymi sytuacjami). Jeśli niemożliwe jest określenie płci, można wykonać

badania genetyczne na własny koszt (nie są refundowane przez NFZ). Wykonanie badania genetycznego materiału z poronienia nie wymaga skierowania od lekarza. Tkanki powinny być odpowiednio zabezpieczone po zdarzeniu. O szczegóły należy zapytać personel medyczny. Czas oczekiwania na wyniki wynosi około 2 tygodni. W tym przypadku dokumenty do USC wypełniane są po otrzymaniu wyniku badania genetycznego.

– **Gdy nie jest możliwe określenie płci dziecka**, szpital nie wystawia karty martwego urodzenia. Nie ma wówczas możliwości zgłoszenia urodzenia do USC. Masz jednak prawo do dokonania pochówku. Należy w tym celu złożyć wniosek do szpitala o wydanie karty zgonu, którą ten uzupełnia w części przeznaczonej dla administracji cmentarza.

– Symboliczny **pochówek** jest również możliwy, gdy tkanki dziecka nie są kompletne (nie dotyczy to zmienionej ciążowo błony śluzowej macicy).

– Na cmentarzach w wielu miastach (z inicjatywy parafii/diecezji, władz samorządowych i rodziców) powstają miejsca zbiorowego pochówku dzieci martwo urodzonych. W przygotowanych grobowcach zostają złożone szczątki zmarłych dzieci, których rodzice nie odebrali ze szpitala.

– **Ochrzczyć** można tylko dziecko żywe.

– W przypadku niekorzystnego zakończenia ciąży masz **prawo do urlopu i zasiłku macierzyńskiego** oraz do zasiłku pogrzebowego. Na podstawie skróconego aktu urodzenia dziecka z USC masz prawo do zasiłku macierzyńskiego i urlopu macierzyńskiego w wymiarze 8 tygodni. Dowiedz się w swoim oddziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jakie warunki musisz spełnić, by otrzymać powyższe świadczenia.

– Jeśli pojawiła się **laktacja**, koniecznie powiedz o tym lekarzowi lub położnej.

– Przy **planowaniu kolejnych ciąż** warto pamiętać, że minimalna przerwa powinna wynosić: 3 miesiące po poronieniu wczesnym, 6 miesięcy po poronieniu późnym, około roku po porodzie przedwczesnym lub porodzie drogami natury w ciąży donoszonej, około 1,5 roku po cięciu cesarskim. Czas ten warto wykorzystać na przygotowanie się do ciąży, w tym wykonanie badań mogących zmniejszyć ryzyko kolejnej straty.

Standardy postępowania medycznego przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych w dziedzinie położnictwa i ginekologii, z zakresu okołoporodowej opieki położniczo-ginekologicznej, sprawowanej nad pacjentką w okresie ciąży, porodu, połogu, w przypadkach występowania określonych powikłań oraz opieki nad pacjentką w sytuacji niepowodzeń położniczych
Załącznik do Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 9 listopada 2015 r. (Dz.U. poz. 2007)

Opieka nad pacjentką w sytuacji niepowodzeń położniczych (rozdział VII)

1. Niepowodzeniem położniczym jest sytuacja, w której pacjentka w wyniku ciąży nie zabierze do domu zdrowego dziecka z powodu: poronienia, urodzenia dziecka martwego, niezdolnego do życia lub obciążonego letalnymi schorzeniami; jako niepowodzenie położnicze należy traktować także sytuację, w której kobieta spodziewa się urodzenia chorego dziecka lub dziecka z wadami wrodzonymi.

2. Personel medyczny oddziału, na którym znajduje się pacjentka doświadczająca niepowodzenia położniczego, powinien być przeszkolony w zakresie prac z rodzicami doświadczającymi śmierci noworodka, narodzin dziecka chorego oraz każdorazowo informowany o przebywaniu danej pacjentki na oddziale celem uwrażliwienia na jej sytuację.

3. Pacjentce w sytuacji niepowodzenia położniczego zapewnia się szczególną pomoc, realizowaną w następujący sposób:

1) przy przekazywaniu informacji na temat niepowodzenia położniczego lub istotnego zagrożenia niepowodzeniem położniczym, osoba sprawująca opiekę jest obowiązana, jeżeli jest taka wola pacjentki, zapewnić pacjentce czas pozwalający na możliwość oswojenia się z informacją przed wyjaśnieniem szczegółowo przyczyn niepowodzenia i zanim pacjentka będzie współuczestniczyła w procesie dalszego podejmowania decyzji, chyba że dalsze udzielanie świadczeń zdrowotnych będzie niezbędne;

2) po przekazaniu informacji, należy umożliwić pacjentce pomoc psychologiczną i wsparcie osób bliskich, zgodnie z życzeniem pacjentki;

3) pacjentka po niepowodzeniu położniczym nie powinna przebywać na sali razem z pacjentkami ciężarnymi, bądź w położu, których ciąża zakończy się urodzeniem zdrowego dziecka; należy zadbać o to, aby w czasie pobytu w oddziale, pacjentka po urodzeniu martwego dziecka nie miała stałego kontaktu z pacjentkami, które urodziły zdrowe dzieci;

4) pacjentkę po niepowodzeniu położniczym przebywającą na oddziale traktuje się z szacunkiem oraz umożliwia się jej branie udziału w podejmowaniu świadomych decyzji, związanych z koniecznym postępowaniem diagnostyczno-terapeutycznym; osoby sprawujące opiekę powinny mieć nawiązać z nią dobry kontakt słowny i mieć świadomość, jak ważny jest ton rozmowy, ich postawa oraz słowa kierowane do pacjentki po utracie dziecka; należy zapytać o jej potrzeby i oczekiwania, a informacje w tym zakresie wykorzystać do wspierania podczas pobytu w oddziale; badania i zabiegi winny być wykonywane w intymnej atmosferze;

5) w celu nawiązania dobrego kontaktu, zgodnie z częścią I ust. 4, osoba sprawująca opiekę oraz inne osoby uczestniczące bezpośrednio w udzielaniu świadczeń zdrowotnych nad pacjentką, w szczególności:

- a) przedstawiają się i wyjaśniają swoją rolę w opiece nad pacjentką,
- b) prezentują spokojną i wzbudzającą zaufanie postawę,
- c) szanują jej prywatność i poczucie intymności,
- d) każdorazowo uzyskują zgodę rodzącej na wykonanie wszelkich zabiegów

i badań;

6) pacjentce udziela się wyczerpującej informacji na temat stanu jej zdrowia;

7) pacjentce udziela się także wszelkich informacji zarówno o możliwości uzyskania dalszej pomocy psychologicznej, miejscach i organizacjach udzielających wsparcia osobom w podobnej sytuacji, jak i przysługujących jej prawach;

8) pacjentce udziela się wyczerpujących informacji na temat obowiązującego stanu prawnego wynikającego z przepisów o aktach stanu cywilnego, zabezpieczenia społecznego i prawa pracy dotyczącego sytuacji, w jakiej się znalazła;

9) personelowi medycznemu zapewnia się wsparcie w radzeniu sobie ze stresem, w związku z opieką nad kobietą i dzieckiem, w sytuacji niepowodzenia położniczego.

**Obrzędy pogrzebu dziecka nieochrzczonego na podstawie
Obrzędów pogrzebu dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich
(wydanie II uzupełnione)
Katowice: Księgarnia św. Jacka 2013**

PIERWSZA FORMA POGRZEBU DZIECI, ZAWIERAJĄCA STACJE W DOMU, W KOŚCIELE I PRZY GROBIE

Śmierć dziecka jest doświadczeniem szczególnie bolesnym dla jego rodziców. Jeszcze boleśniejszym przeżyciem dla rodziców katolickich jest śmierć dziecka nieochrzczonego. Należy o tym pamiętać, odprawiając pogrzeb dzieci.

STACJA PIERWSZA: W DOMU ZMARŁEGO DZIECKA

W miejscu, w którym spoczywa ciało zmarłego dziecka, należy przed pogrzebem przygotować krzyż procesyjny, a jeżeli jest taki zwyczaj, także białe chorągwie. Kapłan razem z ministrantami niosącymi wodę święconą udaje się do domu, w którym spoczywa ciało zmarłego dziecka. Wchodząc, pozdrawia obecnych, po czym wkłada albę lub komżę, stułę (i kapę) koloru białego. Jeżeli kapłan odprawiający pogrzeb jest odziany w kapę, mogą mu asystować dwaj diakoni odziani w dalmatyki albo dwaj kapłani odziani w stułę lub kapy.

OBRZĘDY WSTĘPNE

Kapłan czyni znak krzyża i zwraca się do obecnych ze słowami pociechy płynącej z wiary, posługując się słowami Pisma Świętego.

K: W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

W: Amen.

A. Por. 2 Kor 1, 3.

K: Ojciec miłosierdzia i Bóg wszelkiej pociechy niech będzie z wami wszystkimi.

W: Amen.

B. Albo: Por. 2 Tes 2, 16.

K: Nasz Pan, Jezus Chrystus, i Bóg, nasz Ojciec, który nas umiłował i udzielił nam wiecznej pociechy i mocnej nadziei, niech pocieszy wasze serca i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

C. Albo: Por. Rz 8, 11.

K: Miłość Boga Ojca, który wskrzesił z martwych Jezusa i przywróci do życia nasze śmiertelne ciała mocą swojego Ducha, niech was napełni pokojem i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

D. Albo: Por. 1 P 1, 3.

K: Bóg Ojciec, który zrodził nas do żywej nadziei przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, niech będzie z wami.

W: I z duchem twoim.

WPROWADZENIE

Kapłan wyjaśnia zgromadzonym znaczenie obrzędów pogrzebowych dzieci w słowach niżej podanych lub podobnych:

Bóg zna swoje stworzenia od początku ich istnienia i wszystkie ogarnia miłością. Z serdecznym współczuciem będziemy się modlili razem z rodzicami i opłakującymi to dziecko i polecimy je miłosierdziu Jezusa Chrystusa, który umarł za wszystkich ludzi.

Kapłan kropi ciało wodą święconą.

Stosownie do okoliczności śpiewa się lub mówi:

PSALM 8, 2-7

Refren: Usta Twych dzieci głoszą Tobie chwałę.

O Panie, nasz Panie, jak przedziwne jest Twoje imię na całej ziemi.

Tyś swój majestat wyniósł nad niebiosa.

Sprawiliś, że na przekór Twoim przeciwnikom

usta dzieci i niemowląt oddają Ci chwałę,

aby poskromić nieprzyjaciela i wroga.

Refren: Usta Twych dzieci głoszą Tobie chwałę.

Gdy patrzę na Twoje niebo, dzieło palców Twoich,

na księżyc i gwiazdy, któreś Ty utwierdził:

Czym jest człowiek, że o nim pamiętasz,

czym syn człowieczy, że troszczysz się o niego?

Refren: Usta Twych dzieci głoszą Tobie chwałę.

Uczyliś go niewiele mniejszym od aniołów,

uwieńczyliś go czcią i chwałą.

Obdarzyliś go władzą nad dziełami rąk Twoich,

wszystko złożyliś pod jego stopy.

Refren: Usta Twych dzieci głoszą Tobie chwałę.

Chwała Ojcu i Synowi,

i Duchowi Świętemu.

Jak była na początku, teraz i zawsze,

i na wieki wieków. Amen.

Refren: Usta Twych dzieci głoszą Tobie chwałę.

MODLITWA ZA ZMARŁE DZIECKO

Kapłan mówi:

Módlmy się. Boże, przyjmij modlitwy Twoich wiernych, którzy smucą się z powodu utraty dziecka, i umocnij ich ufność w Twoje miłosierdzie. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

MODLITWA ZA POGRAŻONYCH W ŻAŁOBIE

Po modlitwie za zmarłe dziecko można odmówić następującą modlitwę za pograżonych w żałobie.

Módlmy się. Boże, pod krzyżem Chrystusa stała Jego Matka, Maryja, i towarzyszyła umierającemu Synowi, spraw, prosimy, niech stanie Ona także przy zbolalej rodzinie i wyprosi jej pociechę płynącą z wiary i radość wieczną. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

Jeżeli nie odprawia się stacji w domu zmarłego dziecka, kapłan wychodzi na spotkanie orszaku pogrzebowego, do krzyża lub figury, albo przed drzwi kościoła i pozdrawia uczestników pogrzebu. Następnie kropi ciało wodą święconą i stosownie do warunków odmawia jedną lub wszystkie przewidziane modlitwy w domu zmarłego dziecka.

PROCESJA DO KOŚCIOŁA

Jeżeli ciało zmarłego dziecka przenosi się w procesji do kościoła, wówczas odbywa się ona stosownie do miejscowego zwyczaju; ministrant z krzyżem idzie na przedzie, a kapłan poprzedza trumnę. Kapłanowi może towarzyszyć zespół śpiewaczy albo grupa wiernych, którzy przewodzą w śpiewie. W czasie procesu można śpiewać psalmy: Ps 113 (112) Chwalcie, o dziatki, Najwyższego Pana, Ps 122 (121) Ucieszyła mnie wieść pożądana.

Albo:

PSALM 148, 1-14a

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Chwalcie Pana z niebios,
chwalcie Go na wysokościach.

Chwalcie Go, wszyscy Jego aniołowie,
chwalcie Go, wszystkie Jego zastępy.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Chwalcie Go, słońce i księżycu,
 chwalcie, wszystkie gwiazdy świecące.
 Chwalcie Go, niebo najwyższe i wody,
 które są nad niebem.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Niech wychwalają imię Pana,
 albowiem On rozkazał i powstały.
 Utwierdził je po wszystkie czasy,
 nadał im prawo, które nie przeminie.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Chwalcie Pana na ziemi:
 potwory morskie i wszystkie głębiny.
 Ogniu i gradzie, mgło i śniegu,
 gwałtowny huraganie, który pełnisz Jego rozkazy.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Góry i wszelkie pagórki,
 drzewa rodzące owoc i wszystkie cedry.
 Dzikie zwierzęta i wszelkie bydło,
 płazy i ptactwo skrzydlate.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Królowie ziemscy i wszystkie narody,
 władcy i wszyscy sędziowie tej ziemi.
 Młodzieńcy i dziewczęta,
 starcy i dzieci.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Niech imię Pana wychwalają,
 bo tylko imię Jego jest wzniosłe.
 Majestat Jego ponad ziemią i niebem
 i On pomnaża potęgę swego ludu.

Refren: Niech wszystkie dzieci chwalą imię Pana.

Można śpiewać pieśń do Najświętszej Maryi Panny, można odmawiać różaniec albo inne modlitwy. Pochód może się również odbyć w pełnym skupienia milczeniu. W takim wypadku należy zachęcać wiernych do zachowania milczenia i do cichej modlitwy. Jeżeli ciało dziecka przewozi się autobusem, w którym jedzie kapłan i uczestnicy pogrzebu, można śpiewać, odmawiać różaniec lub zachować milczenie.

STACJA DRUGA: W KOŚCIELE

Gdy procesja wchodzi do kościoła, rozpoczyna się śpiew na wejście z mszy pogrzebowej, stosownie do norm podanych w *Ogólnym wprowadzeniu do mszału*. Jeżeli jest tylko jeden duszpasterz, który musi usiąść do konfesjonału, przed śpiewem na wejście wierni mogą śpiewać inne pieśni.

Trumnę składa się na niewielkim podwyższeniu, tak aby nie zasłaniała ołtarza. Jeżeli krzyż ołtarzowy jest dobrze widoczny z nawy kościoła, nie należy stawiać krzyża obok trumny. Wokół trumny można ustawić kilka zapalonych świec, można także postawić u wezłowania zmarłego dziecka sam paschał.

MSZA ŚWIĘTA

Mszę świętą odprawia się według podanego w mszale formularza na pogrzeb dziecka nieochrzczonego. W drugiej i trzeciej modlitwie eucharystycznej nie używa się modlitw wstawienniczych przewidzianych w mszach za zmarłych.

Po włożeniu szat mszalnych kapłan podchodzi do ołtarza, całuje go i rozpoczyna mszę świętą. Po pozdrowieniu wiernych wprowadza ich do udziału w obrzędach mszy świętej, biorąc pod uwagę wybrane czytania.

Jeżeli mszę świętą poprzedziła procesja z domu do kościoła, opuszcza się akty pokuty. Jeśli zaś obrzędy pogrzebu rozpoczynają się od mszy świętej, akt pokuty odbywa się jak zwykle. W trzeciej formie aktu pokuty można się posłużyć następującymi wezwaniami. Wezwania te można również zaśpiewać jako tropy w *Panie, zmiłuj się nad nami*.

K: Panie Jezu, Ty dla naszego zbawienia przyjąłeś ludzką naturę i stałeś się dzieckiem, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Chryste, Ty kochałeś dzieci i wzywałeś je do siebie, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Panie, Ty obiecałeś udział w królestwie niebieskim wszystkim, którzy staną się jak dzieci, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

Po kolekcie następuje liturgia słowa, która może zawierać trzy czytania. Poza okresem wielkanocnym pierwsze z nich należy wybrać ze Starego Testamentu. Po Ewangelii należy wygłosić krótką homilię.

Po Ewangelii należy wygłosić krótką homilię. Po homilii następuje modlitwa powszechna według formularza zawartego we właściwej księdze. We mszy

pogrzebowej można zachować procesję z darami, powinna się ona odbyć w czasie obrzędu przygotowania darów.

W ramach katechizacji wiernych należy pouczać o związku tej procesji z liturgią eucharystyczną. Wypada, aby dary potrzebne do Eucharystii przynieśli przedstawiciele rodziny zmarłego dziecka. Należy zachęcać wiernych, zwłaszcza rodziców zmarłego dziecka, do pełnego uczestnictwa w ofierze eucharystycznej przez przyjęcie Komunii św.

LITURGIA SŁOWA BEZ OFIARY EUCHARYSTYCZNEJ

Jeżeli odprawia się liturgię słowa bez ofiary eucharystycznej, wtedy po pieśni na wejście następuje pozdrowienie ludu i kolekta, chyba że ze względów duszpasterskich bardziej właściwe będzie krótkie pouczenie.

Następuje liturgia słowa w zwykłej formie. Mogą być trzy czytania, z tym że poza okresem wielkanocnym pierwsze z nich należy wybrać ze Starego Testamentu. Po Ewangelii wygłasza się homilię. Jeżeli względy duszpasterskie tego wymagają, można ograniczyć się do jednego czytania, po którym należy wygłosić homilię.

Po homilii następuje modlitwa powszechna jak we mszy świętej. Kończy ją modlitwa kapłana lub modlitwa Pańska odmawiana przez wszystkie wiernych.

OSTATNIE POŻEGNANIE

Po odmówieniu modlitwy po komunii albo, jeżeli nie było ofiary eucharystycznej, po odprawieniu liturgii słowa kapłan ubrany w ornat lub kapę rozpoczyna obrzęd ostatniego pożegnania zmarłego dziecka.

Kapłan, stojąc w pobliżu trumny, zwrócony twarzą do ludu, mając obok siebie ministrantów z wodą święconą i kadzielnicą, wzywa obecnych do modlitwy.

Kapłan mówi:

Drodzy bracia i siostry, polecajmy Bogu to zmarłe dziecko i z serdecznym współczuciem módlmy się za jego rodziców. Oplakują oni dziecko, które utracili, lecz z ufnością powierzają je Bogu. W ciszy rozważajmy miłość Bożą, która jest podstawą naszej nadziei.

Cicha modlitwa

Śpiew.

Stanę przed Stwórcą i przed swoim Bogiem. On mnie z miłości wezwał do istnienia, tchnął swego Ducha, stworzył na swój obraz, jak własne dziecko znał mnie po imieniu.

Refren: Dziś moją duszę w ręce Twe powierzam, mój Stworzycielu i najlepszy Ojczy. Do domu wracam jak strudzony pielgrzym, a Ty z miłością przyjmij mnie z powrotem.

Wstyd mnie ogarnia, że przed Tobą stanę tak niepodobny, Boże mój, do Ciebie. Nie karz mnie za to zbyt surowym sądem, rozpoznaj, Ojczy, swoje dziecko we mnie.

POKROPIENIE

Po zakończeniu śpiewu kapłan, nic nie mówiąc, trzykrotnie kropi trumnę wodą święconą i okadza ją.

MODLITWA CELEBRANSA

K: Boże, Ty przenikasz ludzkie serca i udzielasz im pociechy, Ty znasz również wiarę tych rodziców, utwierdź ich przekonanie, że dziecko, które oplakują, ogarnia Twoja ojcowska miłość. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

POŚWIĘCENIE KRZYŻA NAGROBNEGO

Kapłan mówi do obecnych:

K: Prosimy naszego Zbawiciela, aby pobłogosławił krzyż, który wnosimy na grobie Jego sługi (służebnicy).

Po chwili cichej modlitwy kapłan mówi:

K: Panie Jezu Chryste, Ty własną śmiercią zwyciężyłeś śmierć naszą, a przez swoje zmartwychwstanie przywróciłeś nam życie, pobłogosław ten krzyż, który stawiamy na chrześcijańskim grobie, a ciało pod nim złożone wskrześ do życia w chwale. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków.

W: Amen.

Następnie kapłan kropi krzyż wodą święconą.

Po modlitwie wynosi się ciało z kościoła. W tym czasie śpiewa się następujące antyfony:

Antyfona 1: Niech aniołowie zawiodą cię do raju, a gdy tam przybędziesz, niech przyjmą cię męczennicy i wprowadzą cię do krainy życia wiecznego. Chóry anielskie niechaj cię podejmą i z Chrystusem zmartwychwstałym miej radość wieczną.

Antyfona 2: Ja jestem zmartwychwstanie i życie, kto wierzy we Mnie, choćby i umarł, żyć będzie, a każdy, kto żyje i wierzy we Mnie, nie umrze na wieki.

PROCESJA NA CMENTARZ

W czasie procesji na cmentarz można śpiewać psalmy 116 A i B albo:
PSALM 138 (137) 1–5. 7c–8.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

Będę Cię słauił, z całego serca, Panie,
bo usłyszałeś słowa ust moich.

Będę psalm Ci śpiewał wobec aniołów,
pokłon Ci oddam w Twoim świętym przybytku.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

I będę słauił Twe imię za łaskę i wierność Twoją,
bo ponad wszystko wywyższyłeś Twe imię i obietnicę.
Wysłuchałeś mnie, kiedy Cię wzywałem,
pomnożyłeś moc mojej duszy.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

Wszyscy królowie ziemi będą dziękować Tobie, Panie,
gdy usłyszą słowa usta Twoich,
i będę opiewać drogi Pana:
„Zaprawdę, chwała Pana jest wielka”.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

Wybawia mnie Twoja prawica,
Pan za mnie wszystkiego dokona.
Panie, Twa łaska trwa na wieki.
Nie porzucaj dzieła rąk swoich.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

Chwała Ojcu i Synowi,
i Duchowi Świętemu.
Jak była na początku, teraz i zawsze,
i na wieki wieków. Amen.

Refren: Wobec aniołów psalm zaśpiewam Panu.

Można śpiewać pieśń Najświętszej Maryi Panny: *Uwielbiaj duszo moja.*
Można odmawiać chwalebłą część różańca. Pochód może się odbyć w pełnym skupienia milczeniu. W takim wypadku należy wiernych zachęcać do zachowania milczenia i do cichej modlitwy.

Jeżeli ciało przewozi się na cmentarz autobusem, w którym jedzie kapłan i uczestnicy pogrzebu, można śpiewać, odmawiać chwalebłą część różańca lub zachować milczenie, od bramy cmentarza należy rozpocząć śpiew.

STACJA TRZECIA: PRZY GROBIE

Gdy orszak pogrzebowy stanie przy grobie, ministrant z krzyżem staje u wezłowania, a kapłan naprzeciw krzyża. Powtarza się antyfonę: Ja jestem zmartwychwstanie i życie.

POŚWIĘCENIE GROBU

Jeżeli cmentarz lub grób nie jest poświęcony, kapłan mówi:

Prosimy Boga, aby pobłogosławił grób naszego małego brata (naszej małej siostry). Panie Jezu Chryste, Ty spoczywałeś trzy dni w grobie i przez swoje zmartwychwstanie uczyniłeś grób znakiem nadziei. Pobłogosław grób tego dziecka i umocnij naszą wiarę w życie wieczne. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków.

W: Amen.

Kapłan kropi grób wodą święconą.

CICHA MODLITWA

Kapłan wzywa zgromadzonych do cichej modlitwy:

Wypełniając chrześcijański obowiązek pogrzebania ciała ludzkiego, z wiarą błagajmy Boga, aby nas połączył z tym dzieckiem w swojej chwale. Prośmy o to w cichej modlitwie.

Wszyscy modlą się w ciszy przez dłuższą chwilę.

MODLITWA POWSZECHNA

K: Nasz Pan, Jezus Chrystus, powiedział: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, do takich bowiem należy królestwo Boże”.

Pamiętając o słowach Zbawiciela, zanieśmy do Niego nasze błagania:

1. Jezu, Ty płakałeś nad śmiercią Łazarza, pociesz wszystkich, którzy płaczą nad śmiercią tego dziecka.

W: Wysłuchaj nas, Panie.

2. Jezu, Ty wskrzeszałeś umarłych do życia, daj temu dziecku pełnię życia w chwale.

W: Wysłuchaj nas, Panie.

3. Jezu, Ty panujesz nad żywymi i umarłymi, daj wieczny odpoczynek wszystkim zmarłym.

W: Wysłuchaj nas, Panie.

Kapłan mówi:

Poddając się woli Ojca niebieskiego, odmówmy wspólnie modlitwę Pańską.

Wszyscy odmawiają modlitwę Pańską:
Ojcze nasz.

MODLITWA KOŃCOWA

Następnie kapłan śpiewa:

Boże, przyjmij modlitwy Twoich wiernych, którzy smucą się z powodu śmierci dziecka, i umocnij ich ufność w Twoje miłosierdzie. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Wysłuchaj nas, Panie.

BŁOGOSŁAWIENSTWO

Następuje błogosławieństwo.

K: Niech was błogosławi Bóg, Ojciec wszelkiej pociechy, który stworzył człowieka i dał wierzącym nadzieję zmartwychwstania.

W: Amen.

K: Niech Bóg udzieli żyjącym przebaczenia grzechów, a wszystkim zmarłym światła i pokoju.

W: Amen.

K: Niech nam da szczęśliwe życie wieczne z Chrystusem, który prawdziwie zmartwychwstał.

W: Amen.

K: Niech was błogosławi Bóg wszechmogący, Ojciec i Syn, i Duch Święty.

W: Amen.

Jeżeli jest taki zwyczaj, błogosławieństwa można udzielić po złożeniu trumny w grobie.

Kapłan kropi trumnę wodą święconą, mówiąc:

Boga żywego pragnie moja dusza. (Ps 42 [41], 3)

Następnie kapłan rzuca na trumnę grudkę ziemi, mówiąc:

Prochem jesteś i w proch się obrócisz, ale Pan cię wskrzesi w dniu ostatecznym. Żyj w pokoju. (Por. Rdz 3, 19)

POŻEGNANIE PRZEZ KREWNYCH

Jeżeli jest taki zwyczaj, krewni zmarłego dziecka mogą wygłosić słowa pożegnania.

ZŁOŻENIE DO GROBU

Kapłan mówi:

Złożymy ciało dziecka w grobie. Ponieważ Chrystus zmartwychwstał jako pierwszy z umarłych i odnowi nasze śmiertelne ciała na podobieństwo swojego ciała uwielbionego, ufamy, że wskrzesi to dziecko, gdy przyjdzie w chwale.

*W czasie zasypywania lub zamykania grobu śpiewa się *Witaj, Gwiazdo morza* albo *Witaj, Królowo*, albo inną pieśń do Najświętszej Maryi Panny według miejscowego zwyczaju.*

*Jeżeli pogrzeb dziecka odbywa się z domu wprost na cmentarz, to w zależności od warunków mieszkaniowych i atmosferycznych obrzęd ostatniego pożegnania odprawia się albo w domu zamiast psalmu i modlitwy, albo przy grobie po jego poświęceniu, zamiast modlitwy powszechnej. Antyfony: *Niech aniołowie zawiodą cię do raj* oraz *Ja jestem zmartwychwstanie* śpiewa się po przekroczeniu bramy cmentarnej.*

DRUGA FORMA POGRZEBU DZIECI, ZAWIERAJĄCA STACJE W KAPLICY CMENTARNEJ I PRZY GROBIE

Druga forma pogrzebu nie przewiduje mszy w ciągu obrzędów pogrzebowych. Odprawia się ją w dogodnym czasie bez obecności ciała zmarłego dziecka. Jeżeli zaś ordynariusz ze względu na okoliczności uważa to za stosowane, można odprawić mszę pogrzebową w domu zmarłego dziecka.

STACJA PIERWSZA: W KAPLICY CMENTARNEJ LUB W DOMU PRZEDPOGRZEBOWYM

Kapłan razem z ministrantami niosącymi wodę święconą podchodzi do trumny i zwraca się do obecnych ze słowami pociechy płynącymi z wiary, posługując się słowami Pisma Świętego.

OBRZĘDY WSTĘPNE

K: W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

W: Amen.

A. Por. 2 Kor 1, 3

Ojciec miłosierdzia i Bóg wszelkiej pociechy niech będzie z wami wszystkimi.

W: Amen.

B. Albo: Por. 2 Tes 2, 16

K. Nasz Pan, Jezus Chrystus, i Bóg, nasz Ojciec, który nas umiłował i udzielił nam wiecznej pociechy i mocnej nadziei, niech pocieszy wasze serca i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

C. Albo: Por. Rz 8, 11

K: Miłość Boga Ojca, który wskrzesił z martwych Jezusa i przywróci do życia nasze śmiertelne ciała mocą swojego Ducha, niech was napełni pokojem i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

D. Albo: Por. 1 P 1, 3

K: Bóg Ojciec, który zrodził nas do żywej nadziei przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, niech będzie z wami.

W: I z duchem twoim.

WPROWADZENIE

Kapłan wyjaśnia zgromadzonym znaczenie obrzędów pogrzebowych dzieci w słowach niżej podanych lub podobnych:

Bóg zna swoje stworzenia od początku ich istnienia i wszystkie ogarnia miłością. Z serdecznym współczuciem będziemy się modlili razem z rodzicami i opłakującymi to dziecko i polecimy je miłosierdziu Jezusa Chrystusa, który umarł za wszystkich ludzi.

WEZWANIA DO CHRYSZTUSA

Śpiewa się następujące wezwania:

K: Panie Jezu, Ty dla naszego zbawienia przyjąłeś ludzką naturę i stałeś się dzieckiem, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Chryste, Ty kochałeś dzieci i wzywałeś je do siebie, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Panie, Ty obiecałeś udział w królestwie niebieskim wszystkim, którzy staną się jak dzieci, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

LITURGIA SŁOWA

Kapłan mówi:

Boże, otwórz nasze serca na Twoje słowo, abyśmy w ciemnościach znaleźli światło, w naszych wątpliwościach pewność płynącą z wiary, w naszym smutku pociechę. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

Czyta się perykopę z Ewangelii według św. Marka 10, 13–16 albo Mt 11, 27–30 albo J 19, 25–30.

EWANGELIA

K: Pan z wami.

W: I z duchem twoim.

K: Słowa Ewangelii według świętego Marka.

W: Chwała Tobie, Panie.

Mk 10, 13–16

Przynoszono Jezusowi dzieci, żeby ich dotknął; lecz uczniowie szorstko zabraniali im tego. A Jezus, widząc to, oburzył się i rzekł do nich: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; bo do takich bowiem należy królestwo Boże. Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa

Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego”. I biorąc je w objęcia, kładł na nie ręce i błogosławił je.

K: Oto słowo Pańskie.

W: Chwała Tobie, Chryste.

Jeżeli okoliczności za tym przemawiają, przed Ewangelią czyta się rozdział z listów Nowego Testamentu albo z pism Starego Testamentu. W tym wypadku między czytaniem recytuje się lub śpiewa jeden z psalmów responsoryjnych.

Po czytaniu (lub czytaniach) następuje krótka homilia, chyba że przewiduje się ją przy grobie. Następuje obrzęd ostatniego pożegnania, jak niżej opisano. Jeżeli ostatnie pożegnanie ma się odbyć przy grobie, na zakończenie liturgii słowa odmawia się modlitwę powszechną.

Obrzęd ostatniego pożegnania, procesja do grobu i stacja przy grobie odbywają się według porządku modlitw przewidzianych w pierwszej formie pogrzebu dziecka.

TRZECIA FORMA POGRZEBU DZIECI, ZAWIERAJĄCA JEDNĄ STACJĘ

Jeżeli nie można odbyć żadnej procesji, obrzęd pogrzebu dziecka należy odprawić w jednym miejscu: albo w kościele, albo w domu zmarłego dziecka, albo w kaplicy cmentarnej lub w domu przedpogrzebowym, albo nad grobem.

Jeżeli obrzędy odbywają się w kościele, należy odprawić mszę świętą albo liturgię słowa, a po niej obrzęd ostatniego pożegnania, na końcu można dodać pieśń *Witaj, Gwiazdo morza* albo inną pieśń o Najświętszej Maryi Pannie. Podobnie należy postąpić, jeżeli miejscowy ordynariusz ze względu na szczególne okoliczności pozwoli odprawić mszę świętą w domu zmarłego.

STACJA W KAPLICY CMEN TARNEJ, W DOMU PRZEDPOGRZEBOWYM LUB W DOMU ZMARŁEGO DZIECKA

Kapłan razem z ministrantami niosącymi wodę święconą podchodzi do trumny i zwraca się do obecnych ze słowami pociechy płynącymi z wiary, posługując się słowami Pisma Świętego

OBRZĘDY WSTĘPNE

K: W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

W: Amen.

A. Por. 2 Kor 1, 3

Ojciec miłosierdzia i Bóg wszelkiej pociechy niech będzie z wami wszystkimi.

W: Amen.

B. Albo: Por. 2 Tes 2, 16

K. Nasz Pan, Jezus Chrystus, i Bóg, nasz Ojciec, który nas umiłował i udzielił nam wiecznej pociechy i mocnej nadziei, niech pocieszy wasze serca i pozostanie z wami.

W. I z duchem twoim.

C. Albo: Por. Rz 8, 11.

K: Miłość Boga Ojca, który wskrzesił z martwych Jezusa i przywrócił do życia nasze śmiertelne ciała mocą swojego Ducha, niech was napełni pokojem i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

D. Albo: Por. 1 P 1, 3

K: Bóg Ojciec, który zrodził nas do żywej nadziei przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, niech będzie z wami.

W: I z duchem twoim.

WPROWADZENIE

Kapłan wyjaśnia zgromadzonym znaczenie obrzędów pogrzebowych dzieci w słowach niżej podanych lub podobnych:

Bóg zna swoje stworzenia od początku ich istnienia i wszystkie ogarnia miłością. Z serdecznym współczuciem będziemy się modlili razem z rodzicami i opłakującymi to dziecko i polecimy je miłosierdziu Jezusa Chrystusa, który umarł za wszystkich ludzi.

WEZWANIA DO CHRYSYTA

Śpiewa się następujące wezwania:

K: Panie Jezu, Ty dla naszego zbawienia przyjąłeś ludzką naturę i stałeś się dzieckiem, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Chryste, Ty kochałeś dzieci i wzywałeś je do siebie, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Panie, Ty obiecałeś udział w królestwie niebieskim wszystkim, którzy staną się jak dzieci, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

LITURGIA SŁOWA

Kapłan mówi:

Boże, otwórz nasze serca na Twoje słowo, abyśmy w ciemnościach znaleźli światło, w naszych wątpliwościach pewność płynącą z wiary, w naszym smutku pociechę. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

Czyta się perykopę z Ewangelii według św. Marka 10, 13–16 albo Mt 11, 27–30 albo J 19, 25–30.

EWANGELIA

K: Pan z wami.

W: I z duchem twoim.

K: Słowa Ewangelii według świętego Marka.

W: Chwała Tobie, Panie.

Mk 10, 13–16

Przynoszono Jezusowi dzieci, żeby ich dotknął; lecz uczniowie szorstko zabraniali im tego. A Jezus, widząc to, oburzył się i rzekł do nich: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; bo do takich bowiem należy królestwo Boże. Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa

Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego”. I biorąc je w objęcia, kładł na nie ręce i błogosławił je.

K: Oto słowo Pańskie.

W: Chwała Tobie, Chryste.

Jeżeli okoliczności za tym przemawiają, przed Ewangelią czyta się wybrany rozdział z listów Nowego Testamentu albo pism Starego Testamentu. W tym wypadku między czytaniem recytuje się lub śpiewa jeden z psalmów responso-ryjnych.

Po czytaniu lub czytaniach następuje krótka homilia. Obrzędy ostatniego pożegnania przebiegają w porządku modlitw przewidzianych w pierwszej formie pogrzebu.

STACJA PRZY GROBIE

Jeżeli warunki atmosferyczne na to pozwolą, odprawia się obrzędy pogrzebu i liturgię słowa.

OBRZĘDY WSTĘPNE

K: W imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

W: Amen.

A. Por. 2 Kor 1, 3

Ojciec miłosierdzia i Bóg wszelkiej pociechy niech będzie z wami wszystkimi.

W: Amen.

B. Albo: Por. 2 Tes 2, 16

K: Nasz Pan, Jezus Chrystus, i Bóg, nasz Ojciec, który nas umiłował i udzielił nam wiecznej pociechy i mocnej nadziei, niech pocieszy wasze serca i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

C. Albo: Por. Rz 8, 11

K: Miłość Boga Ojca, który wskrzesił z martwych Jezusa i przywrócił do życia nasze śmiertelne ciała mocą swojego Ducha, niech was napełni pokojem i pozostanie z wami.

W: I z duchem twoim.

D. Albo: Por. 1 P 1, 3

K: Bóg Ojciec, który zrodził nas do żywej nadziei przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, niech będzie z wami.

W: I z duchem twoim.

WPROWADZENIE

Kapłan wyjaśnia zgromadzonym znaczenie obrzędów pogrzebowych dzieci w słowach niżej podanych lub podobnych:

Bóg zna swoje stworzenia od początku ich istnienia i wszystkie ogarnia miłością. Z serdecznym współczuciem będziemy się modlili razem z rodzicami i oplakującymi to dziecko i polecimy je miłosierdziu Jezusa Chrystusa, który umarł za wszystkich ludzi.

WEZWANIA DO CHRYSTUSA

Śpiewa się następujące wezwania:

K: Panie Jezu, Ty dla naszego zbawienia przyjąłeś ludzką naturę i stałeś się dzieckiem, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Chryste, Ty kochałeś dzieci i wzywałeś je do siebie, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

K: Panie, Ty obiecałeś udział w królestwie niebieskim wszystkim, którzy staną się jak dzieci, zmiłuj się nad nami.

W: Zmiłuj się nad nami.

LITURGIA SŁOWA

Kapłan mówi:

Boże, otwórz nasze serca na Twoje słowo, abyśmy w ciemnościach znaleźli światło, w naszych wątpliwościach pewność płynącą z wiary, w naszym smutku pociechę. Przez Chrystusa, Pana naszego.

W: Amen.

Czyta się perykopę z Ewangelii według św. Marka 10, 13–16 albo Mt 11, 27–30 albo J 19, 25–30.

EWANGELIA

K: Pan z wami.

W: I z duchem twoim.

K: Słowa Ewangelii według świętego Marka.

W: Chwała Tobie, Panie.

Mk 10, 13–16

Przynoszono Jezusowi dzieci, żeby ich dotknął; lecz uczniowie szorstko zabraniali im tego. A Jezus, widząc to, oburzył się i rzekł do nich: „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; bo do takich bowiem należy królestwo Boże. Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa

Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego”. I biorąc je w objęcia, kładł na nie ręce i błogosławił je.

K: Oto słowo Pańskie.

W: Chwała Tobie, Chryste.

POŚWIĘCENIE GROBU

Po liturgii słowa albo, jeżeli nie można jej odprawić, po pozdrowieniu wiernych następuje poświęcenie grobu. Opuszcza się je, jeżeli cmentarz jest poświęcony.

Kapłan mówi:

Prosimy Boga, aby pobłogosławił grób naszego małego brata (naszej małej siostry). Panie, Jezu Chryste, Ty spoczywałeś trzy dni w grobie i przez swoje zmartwychwstanie uczyniłeś grób znakiem nadziei. Pobłogosław grób tego dziecka i umocnij naszą wiarę w życie wieczne. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków.

W: Amen.

Kapłan kropi grób wodą święconą.

OSTATNIE POŻEGNANIE

Obrzędy ostatniego pożegnania odbywają się według porządku modlitw przewidzianych w pierwszej formie pogrzebu. Następnie kapłan rzuca grudkę ziemi, mówiąc:

Utworzyłeś mnie z ziemi i przydziałeś ciałem, Panie mój i Zbawicielu, spraw, bym powstał żywy w dniu ostatecznym. Żyj w pokoju. (Por. Rdz 2, 7)

POŻEGNANIE PRZEZ KREWNYCH

Jeżeli jest taki zwyczaj, krewni zmarłego dziecka mogą wygłosić słowa pożegnania.

ZŁOŻENIE GO GROBU

Kapłan mówi:

Złożymy ciało dziecka w grobie. Ponieważ Chrystus zmartwychwstał jako pierwszy z umarłych i odnowi nasze śmiertelne ciała na podobieństwo swojego ciała uwielbionego, ufamy, że wskrzesi to dziecko, gdy przyjdzie w chwale.

Trumnę umieszcza się w grobie.

W czasie zasypywania lub zamykania grobu śpiewa się: *Witaj, Gwiazdo morza* albo inną pieśń do Najświętszej Maryi Panny według miejscowego zwyczaju. Nad grobem można odśpiewać pieśń Najświętszej Maryi Panny: *Uwielbiaj duszo moja, wyznanie wiary* lub zwrotkę pieśni wielkanocnej.

**Formularz mszy na pogrzeb dziecka nieochrzczonego nr 42
na podstawie *Mszału rzymskiego dla diecezji polskich*
(wydanie II poszerzone)**

Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2010

42. Msza w czasie pogrzebu dziecka nieochrzczonego

Konferencja Episkopatu Polski pozwoliła na katolicki pogrzeb dzieci, które zmarłych przed chrztem, jeżeli rodzice pragnęli je ochrzcić. Przy tego rodzaju pogrzebach odbywa się zwykle liturgia słowa w sposób opisany w rytuale. Jeżeli okoliczności przemawiają za odprawieniem mszy świętej, należy użyć tekstów niżej podanych. Aby w umysłach wiernych nie zacierala się nauka o konieczności chrztu, należy ją przypominać w katechizacji dzieci i dorosłych.

ANTYFONA NA WEJŚCIE Ap 21, 4

Bóg otrze z ich oczu wszelką łzę, a śmierci już odtąd nie będzie. Ani żałoby, ni krzyku, ni trudu już nie będzie, bo pierwsze rzeczy przeminęły. (O. W. Alleluja.)

KOLEKTA

Wszchemogący Boże, przyjmij modlitwy Twoich wiernych, którzy smucą się z powodu utraty dziecka, i umocnij ich ufność w Twoje miłosierdzie. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

Albo:

Boże, Ty przenikasz ludzkie serca i udzielasz im pociechy, Ty znasz wiarę tych rodziców, utwierdź ich przekonanie, że dziecko, które oplakują, ogarnia Twoja ojcowska miłość. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

MODLITWA NAD DARAMI

Panie, nasz Boże, przyjmuj te dary jako znak naszego poddania się rządzeniom Twojej opatrności i udziel nam Twojej ojcowskiej pociechy. Przez Chrystusa, Pana naszego.

1–5 prefacja o zmarłych, nr 86–90.

ANTYFONA NA KOMUNIE I z 25, 8

Pan Bóg zniszczy śmierć na zawsze i otrze łzy z każdego oblicza.

(O. W. Alleluja.)

MODLITWA PO KOMUNII

Boże, nasz Ojczy, przyjęliśmy w Komunii Świętej Ciało i Krew Twojego Syna, z ufnością Ciebie prosimy, abys udzielił pociechy Twoim wiernym oplakującym zmarłe dziecko, niech Najświętszy Sakrament utwierdzi w nich nadzieję życia wiecznego. Przez Chrystusa, Pana naszego.